

מלאכת בונה בכלים ומלאכת מכה בפטיש

פתיחת הנושא

הראשונים נחלקים ביניהם האם מלאכות בונה וסותר נאמרו דווקא בקרקע ובמה שמחובר לקרקע, או גם בכלים- כלומר האם הרכבת כלי, או חיבור משהו לכלי נידון כבנייה, או שנאמר שמלאכת בונה נאמרה רק במבנה של ממש ובמה שקשור אליו.

השולחן ערוך בסימן שי"ד סעיף א מכריע: שעצם יצירת כלי בוודאי אסורה משום מלאכת בונה, וכן המחבר משהו לכלי חייב משום מלאכת בונה, בתנאי שהחיבור הוא חיבור גמור. אבל אם החיבור לא גמור אין זה בכלל המלאכה, בשונה מחיבור דברים לבית, שאסור מהתורה גם אם החיבור נעשה באופן רפוי.

וחכמים אסרו כל חיבור של חלקי כלים בחוזק, כיון שזה דומה לחיבור גמור. ורק באופן שהחיבור רפוי התירו (סי' שי"ד, א. ובשי"ג סעיף ו ובאחרונים שם).

על מנת שנוכל לזכור את הכללים היטב, נחלק זאת לפי המדרג להלן:

תקיעה – איסור תורה.

כלי העשוי מחלקים שמתחברים זה לזה לגמרי, כגון שמחברים את הכלים על ידי מסמרים ברגים או דבק וכו'. אסור לחברם משום מלאכת בונה, כיון שבאופן זה יוצר כלי גמור (שו"ע בסי' שי"ג ס"ו ובסעיף ט).

הידוק – איסור דרבנן.

כלי העשוי מחלקים המהודקים זה בזה בחוזק, כלומר שחלקי הכלי נתפסים זה בזה בלחץ מסויים, מהתורה אין זה נחשב חיבור גמור, כיון שאין בזה חיבור גמור לכלי, אבל חכמים אסרו את החיבור הזה שמא יבוא לחבר בצורה של תקיעה (שו"ע בסי' שי"ג סעיף ו).

רפוי – אינו נחשב חיבור והוא מותר.

מותר לחבר חלקי כלים זה לזה אופן רפוי, בתנאי שהדרך של אותם חלקים להתחבר בצורה רפויה, אבל חלקי כלים שדרכם להתחבר בחוזקה אסור לחברם אף בצורה רפויה (שם).

דוגמאות

בורג של משקפיים: אסור מהתורה להבריג בורג של משקפיים למקומו כיון שמחבר ומאחד באופן גמור בין העדשה למוט שלה המשקף – וזה נחשב חיבור על ידי תקיעה (ש"כ פט"ו אות פב).

גלגל שנשמט ממקומו: גלגל של עגלה וכדו' שנשמט ממקומו, אם הגלגל בצורה חזקה למקומו, אסור לחברו כיון שזה נחשב חיבור בהידוק. אך אם מדובר בגלגל שכל הזמן נשמט ממקומו, כיון שהחיבור של רפוי מאד מותר להחזירו למקומו כיון שאין זה חיבור.

מגש המחובר לכסא ילדים: אם המגש מחובר לכסא בצורה רפויה, דהיינו שהוא מתלבש בלחיצה קלה על מקומו, הרי זה חיבור רפוי שמותר בשבת. אך הוא מחובר למקומו בצורה מהודקת, כלומר שצריך מאמץ ודחיפה כדי להלבישו במקומו, הרי זה חיבור בהידוק.

מלאכת בונה בכלים ומלאכת מכה בפטיש

דוגמא : הארכת שולחן : מותר לחבר את חלקי התוספת של השולחן כיון שדרך החיבור נעשה תמיד בצורה רפויה.

הברגת מקל למטאטא או מגב : החיבור נעשה בצורה חזקה, ואסור לעשות כן בשבת, יש שלמדו שחיבור כזה נחשב כתקיעה ואסור מן התורה ויש שלמדו שחיבור כזה נחשב כהידוק ואסור מדרבנן (עיין באורחות שבת פ"ח מאות מ"ט. ובספר מעשה השבת פ"ט מאות לו).

הידוק המותר

כפי שביארנו, האיסור בחיבור חלקי כלים זה לזה הוא רק כאשר החיבור משלים את הכלי. ולכן בסוגי כלים כאלו שנעשים על מנת לפרקם, אין על החיבור שם של חיבור.

על כן, כולם מסכימים שמותר להדק מכסה לכלי, כיון שצורתו מוכיחה עליו שהחיבור ביניהם אינו אמיתי. ויש אומרים שכל חלקי כלים שהרגילות שמרכיבים ומפרקים אותם כל הזמן, מותר לחברם אפילו בהידוק. כיון שמהות הכלי הזה מוכיחה שהחיבור אינו אמיתי (עי"פ סי' שיג מג"א ס"ק יב. וט"ז ס"ק יג. על פי ביאור שולחן ערוך הרב סכ"א. ו"פ במנחת שלמה סי' יא, י"ב. וביביע אומר ח"ג כא. ולחזון איש יש הבנה שונה.. עיין בספר אורחות שבת פ"ח הערה ד).

דוגמאות : חיבור חלקי לגו וקליקס זה לזה, אפילו שמחברים אותם בחוזקה מותר, כיון שאין זה חיבור אמיתי מחמת זה שהם נועדו להתפרק כעבור זמן קצר.

שינוי מצב של סטנדר מתכוונן : מותר לפתוח את ההברגה של הסטנדר הזה, כיון שהחיבור אינו חיבור אמיתי וחזק, מחמת שכל המהות של הכלי נועדה לחיבור ופירוק.